

Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia

Treball de Fi de Grau

Títol: Anàlisi del procés de persuasió dels sistemes de reclutament de les organitzacions terroristes islàmiques.

Autor/a: Germán Quintana Sánchez NIU:2104373

Tutor/a: Xavier Georges Fahndrich Richon

Data: 20 de maig 2019

Grau en: Ciència política i gestió pública

ÍNDEX

1. Introducció	4
1.1 Tema d'investigació i justificació de la seva rellevància	4
2. Hipòtesis	5
3. Metodologia	5
4. Persuasió:	7
5. Persuasió coercitiva	8
5.1. Sobre l'entorn quotidià	8
5.1.2 Aïllament exterior	8
5.1.3 Control de la informació	9
5.1.4 Creació d'un estat de dependència existencial	9
5.2 Sobre la vida emocional	10
5.2.1 Activació de les emocions positives	10
5.2.2 Activació de les emocions negatives	11
5.3 Sobre l'àmbit perceptiu cognitiu	11
5.3.1 Denigració del pensament crític	11
5.3.2 Ús de la mentida i l'engany	12
5.3.3 Demanada de condescendència i identificació amb el grup	13
5.3.4 Control sobre l'atenció i el llenguatge	13
5.3.5 Líder i doctrina: nou referents d'autoritat	13
5.4 Sobre els estats de consciència	14
5.5 "Curs en l'Art del Reclutament"	14
5.5.1 Aïllament exterior	15
5.5.2 Denigració del pensament crític	15
5.5.3 Líder i doctrina nous referents d'autoritat	15
5.5.4 Control de la informació	15
5.5.5 Activació d'emocions positives	15
5.5.6 Us de la mentida i l'engany	15
5.5.7 Sobre els estats de consciència	16
6. Altres investigacions	16
6.1 Clinicopatològiques	16
6.2 Sociològic estructural	17
6.3 Antecedents	17

7. Conclusions	18
9. Bibliografia.....	19

1.Introducció

Després dels atemptats a les Rambles de Barcelona i Cambrils el 17 d'agost de 2017, al nostre país s'intentava buscar una resposta sobre com joves que formaven part del nostre teixit social, educats en un entorn comú havien pogut convertir-se en uns radicals violents.

Que fa que un jove fill d'immigrants marroquins, veí d'un poble de l'interior de Catalunya es converteixi en un terrorista suïcida?

Aquesta mateixa pregunta ja se l'havien plantejada els serveis de seguretat i les autoritats de la resta de països europeus on els terrorisme gihadista havia colpejat amb violència.

La Comissió Europea va fer una comunicació aprovada a Brussel·les el 15 de gener de 2014, amb el títol: «Prevenir la radicalització cap al terrorisme i l'extremisme violent: una resposta més ferma de la UE » (Comissió Europea, 2014). Assenyala, que són els Estats membres els responsables de concebre i aplicar aquelles mesures dirigides a prevenir i tallar la radicalització, havent de produir les diferents intervencions de forma preferent en els nivells nacional i local.

Així doncs els diferents estats membres van posar en marxa programes de prevenció i desradicalització com per exemple: CONTEST, CHANNEL i PREVENT al Regne Unit, HATIF i HAYAT a l'Alemanya, CPDSI a França i L'EICTIR espanyol o el conegut PRODERAI a Catalunya. (Cano 2018)

En una revisió prèvia de la literatura hem pogut destacar dues línies d'aproximació a aquest fenomen. Per una banda alguns investigadors consideren que existeixen condicions de caràcter social, econòmic i polític que propicien l'aparició de la violència extrema com la del terrorisme islàmic. Aquests autors també consideren que els individus escullen activament convertir-se i perpetrar una activitat violenta, i per tant no és producte d'una manipulació psicològica.

Però altres estudis consideren que la pobresa, les desigualtats, la marginalitat o la nul·la implicació política, no son un factor determinat o del tot suficients per poder explicar les causes de la violència terrorista en general i de la violència gihadista en particular.

Aquest últims estudis consideren que per arribar a un estat de violència extrema es necessari passar per un procés de rentat de cervell i un procés d'adoctrinament. En definitiva un procés de persuasió similar al que utilitzen les sectes coercitives.

1.1 Tema d'investigació i justificació de la seva rellevància

Aquestes diferències han motivat a que en aquest treball ens plantejem si aquets grups terroristes utilitzen sistemes de persuasió com sectes coercitives. En el supòsit que trobéssim evidències en aquest sentit, els programes de desradicalització podrien ser reforçats mitjançant les tècniques utilitzades per la desprogramació o desconversió dels adeptes.

Fins ara aquests programes estaven basats en mesures de tipus penal, de prevenció i desradicalització, però tenien mancances en “desvinculació” que s’aproxima més a les mesures de desprogramació i/o desconversió a les que fèiem referència.

En aquests punt és important fer una distinció terminològica per diferenciar els conceptes de prevenció de la radicalització, desradicalització i desvinculació.

“La prevenció constitueix fonamentalment un conjunt de mesures, polítiques, socials, educatives i inclús religioses, dirigides a un conjunt d’individus inespecífics amb l’objectiu d’evitar la seva radicalització”. (Vidino, 2003:26 citat per Cano 2018)

“Per la seva part la desradicalització fa referència a l’efectiu abandonament de la ideologia extremista per part d’un subjecte, de tal manera que ell mateix modera les seves creences de signe extremista. Per tant es dirigeix a individus que ja estan radicalitzats”. (Neumann, 2013:7 citat per Cano 2018)

I finalment la desvinculació suposa un canvi en la mera retracció d’exercir la violència, sense que ell mateix necessàriament reorienti la seva ideologia. Expressat en altres termes, un subjecte pot estar desvinculat d’una organització terrorista, romanent no obstant com un extremista radical, rebutjant, per exemple, un determinat sistema polític vigent a Occident, si bé es desmarca de la utilització de mitjans violents per aconseguir seus objectius ideològics. (Horgan 2008 pag 24-25. Citat per Cano 2018)

En aquest sentit, cobra importància l’origen i la forma en què un jove es converteix en un gihadista per tal de dissenyar polítiques eficaces de prevenció de la radicalització, desradicalització i desvinculació, ja que tindran enfocament i mètodes diferents o complementaris si aquesta conversió és fruit d’una persuasió coercitiva o, com apuntàvem anteriorment, és fruit de condicions de caràcter social, econòmic i polític, com per exemple, la pobresa, les desigualtats, la marginalitat, etc.

2. Hipòtesis

- A. Els mètodes de captació de les organitzacions terroristes islamistes responen a tècniques de persuasió coercitiva similars a les que utilitzen les sectes.
- B. En funció dels resultats de la primera hipòtesi, els programes de prevenció de la radicalització i de desradicalització, haurien de ser complimentats amb tècniques de desprogramació i desvinculació com les proposades per la sortida de les sectes coercitives.

3. Metodologia

En primer lloc hem fet una recerca i revisió de la literatura científica sobre persuasió, en concret centrarem aquesta recerca en aquells autors que hagin fet treballs que investiguin

processos mitjançant els quals les persones perden de autonomia personal o llibertat de pensament amb tècniques de persuasió coercitiva.

Un cop realitzada aquesta recerca hem trobat dos autors de reconegut prestigi i que han publicat diferents articles en revistes científiques i un seguit de llibres sobre la persuasió. Son dos autors que han estat reconeguts per la comunitat científica com experts en mètodes de persuasió i influència sobre les persones.

El Dr. Robert B. Cialdini professor a la Universitat Estatal d'Arizona.¹ Ha dedicat tota la seva carrera a investigar la ciència de la influència i s'ha guanyat una reputació internacional com a expert en el camp de la persuasió amb més de 200 publicacions. Els seus estudis sobre persuasió estan sobre tot enfocats a conèixer quins son els factors que ens influeixen per dir "sí" a les sol·licituds d'altres. En la seva pròpia investigació ha identificat sis d'aquests accessos directes com universals que guien el comportament humà, són: reciprocitat, escassetat, autoritat, consistència, gust i consens.

L'altre autor és el Catedràtic de Psicologia Social i Jurídica de la Universitat de Barcelona Álvaro Rodríguez Carballeira, autor o coautor de reconegut prestigi de més d'un centenar de publicacions científiques, i que va rebre el premi "Margaret Singer" el 2011 for Advancing the understanding of Coercive persuasion and undue influence. El Professor Rodríguez Carballeira ha identificat diferents indicadors que permeten identificar a persones que poden estar sotmeses a una persuasió coercitiva.

També hem escollit una base documental de diferents autors, que ens aportin particularitats i dades suficients sobre els fets o vivències de persones captades o reclutades per les organitzacions terroristes islàmiques i, que ens permetin contrastar si segueixen els indicadors que aquests dos autors mantenen com a factors que fan que les persones puguin estar sota persuasió i, concretament una persuasió coercitiva.

Per poder avaluar tot en el seu conjunt descriurem que és la persuasió, i quins son els indicadors que la catalogarien com a coercitiva. També incorporarem si hem trobat evidències que provin que aquesta persuasió coercitiva ha influenciat als possibles terroristes islàmics reclutats i per tant han estat sotmesos a cadascun dels indicadors de persuasió coercitiva.

Volem destacar que ens hem recolzat sovint en el llibre de la periodista Anna Teixidor "En el nombre de Alá" on recull converses amb gihadistes espanyols i les seves famílies. Com destaca la Plataforma Editorial i experts en la lluita antiterrorista és un valuós treball d'investigació fruit d'una intensa recerca, amb casos reals i testimonis en primera persona, aquesta obra dóna veu a joves que han viscut processos de radicalització en el nostre país i que, en alguns casos, van decidir viatjar a Síria: el combatent que porta diversos anys en lluita, la vídua conversa orgullosa de la decisió del seu difunt marit màrtir, la confident de la policia, una de les famílies espanyoles que han viscut a Al Raqa.

També és important destacar (per la limitació de l'extensió d'aquest treball) que no hem pogut incloure totes les evidències que hem detectat a la literatura i tant sols hem considerat aquelles que ens han semblat prou il·lustratives al nostre criteri.

¹ Curriculum <https://cdn.influenceatwork.com/wp-content/uploads/2018/09/cv-september-2018.pdf>

Finalment analitzarem la literatura que aporta altres visions del fenomen i compararem antecedents sobre fenòmens sectaris coercitiu amb episodis violents com atemptats i/o suïcidis. Tot i que per la extensió i objectiu d'anàlisi d'aquest treball no podrem dedicar espai a fer un estudi en més profunditat, el considerem un inici per properes investigacions.

4. Persuasió:

Segons la definició recollida al RAE la persuasió és l'acció de persuadir, i persuadir és induir algú a creure o a fer alguna cosa. Existeix una extensa literatura sobre que és la persuasió i en general els estudiosos del tema la consideren com una modalitat d'influència on l'emissor té la intenció planificada d'influir en el receptor utilitzant arguments més o menys sofisticats que li permetin induir-lo, obligar-lo o moure'l a creure o fer alguna cosa.

Sembla evident que la intencionalitat és un aspecte clau de la persuasió que la diferencia de diferents formes d'influència. Seiter i Gass (2018) consideren que la persuasió té la particularitat de promoure de forma intencionada un canvi d'actitud o de conducta, a diferencia de la simple influencia que pot tenir o no la intencionalitat de produir aquests canvis.

Des de la psicologia els treballs pioners que tractaven el tema de la persuasió son els que van portar a terme Hovland i els seus col·laboradors. Robert Cialdini (2017) explica que aquests treballs van començar a desenvolupar-se de forma més rigorosa a petició del govern del Estats Units durant la Segona Guerra Mundial on els primers treballs dirigits per Hovland a la Universitat de Yale, posaven de manifest la utilitat d'utilitzar determinades tàctiques per aconseguir una determinada ideologia com havia ocorregut en el regim nazi. Si aquests descobriments consideraven que la persuasió estava sotmesa a lleis, volia dir que, era possible aprendre tècniques provades científicament que permetessin ser més influents i per tant més persuasius.

La persuasió pot ser utilitzada amb finalitats constructives contribuint a la socialització o la educació per afavorir l'aprenentatge i el desenvolupament dels receptors, però també de forma coercitiva, on s'exerceix "una pressió intensa sobre el subjecte, limitant la seva llibertat d'elecció, per donar d'aquesta manera més potencialitat a les probabilitats de la persuasió desitjada" (Rodríguez Carballeira, 1994a, p.9)

És aquesta persuasió coercitiva la que forma part de la hipòtesi d'aquets treball on ens preguntem si el procés de persuasió del sistema de reclutament de les organitzacions terroristes islàmiques pot respondre a tècniques com les descrites pel professor Rodríguez Carballeira en el seus estudis sobre sectes coercitives.

5. Persuasió coercitiva

Tot seguit farem una descripció dels indicadors sobre les tècniques de manipulació psicològica seguint els models considerats en aquets treball. De forma principal la classificació realitzada pel Catedràtic Rodríguez Carballeira i, per altre banda també les proposades pel Dr. Robert B. Cialdini. Reciprocitat, escassetat, autoritat, consistència, gust i consens.

Aquestes tècniques fan servir mètodes de pressió que tenen la voluntat de coartar o limitar la llibertat del subjecte. La intensitat, la freqüència, o els matisos amb que s'utilitzen dependran de cada grup i dels context.

Com hem dit anteriorment en aquest treball volem seguir la classificació que ens ofereix el professor Rodríguez Carballerira (Eguzkilore, 18.2004) i que les ordena en quatre blocs des d'una òptica psicosocial, en funció de l'àmbit sobre el que s'aplica la coerció: a) l'entorn quotidià, b) la part afectiva emocional, c) la percepció cognitiva i d)els estats de consciència.

5.1. Sobre l'entorn quotidià

L'actuació exercida des de l'entorn proper o sobre ell, implica un canvi d'ambient o bé preparar el terreny per exercir la influència, és un dels indicadors que pot comportar la base per començar a detectar les circumstàncies d'una persuasió coercitiva.

Aquest fenomen Robert Cialdini (2017) l'anomena pre-suasió i l'identifica com una part del procés clau per preparar als destinataris a estar receptius al missatge pre-suasor abans que arribi.

Tot seguit s'analitzen els principals procediments totalitaris d'intervenció a l'entorn quotidià.

5.1.2 Aïllament exterior

El subjecte pateix un "encapsulament" sobre el seu món psíquic, social i fins i tot físic. Les persones encapsulades pateixen una intromissió que comporta un canvi potencial en el seu espai de socialització com pot ser la seva ciutat, els seu barri o la seva llar. La secta tractarà d'impedir que disposi de temps lliure per tal que segueixi amb les seves dinàmiques traient-li temps lliure i el sotmetrà a una supervisió constant. Aquest grau d'aïllament fa que es desprengui de la seva xarxa social protectora com ara la família, els amics o els companys de feina. Fins i tot pot portar al subjecte a una reinterpretació del seu propi passat, algunes sectes realitzen actes rituals de trencament i renuncia al passat. Per altra banda aquest encapsulament fa que el subjecte incrementi les interaccions amb els membres de grup sectari i per tant es reforcin una visió bipolar de bons (nosaltres la secta) i dolents (ells, la resta de la societat). Finalment aquest aïllament fa que les persones que el pateixen siguin més vulnerables i susceptibles a la manipulació.

Evidències trobades

El terrorista religiós tant sols haurà de tenir com a referència a la seva pròpia comunitat de creients, amb els que compartirà una mateixa visió del món, el qual oscil·larà entre el bé i el mal, la llum i les tenebres (Hoffman, 1989)

A la entrevista de la Periodista (Teixidor 2017) amb el gihadista Tarek se'n desprenen frases i converses com la següent “ Com a muslim no puc parlar amb tu, encara que fossis musulmana”

Per altra banda també les plegaries constants i obligatòries fa que hagi d'interrompre qualsevol conversa o tasca que fins el moment s'estigui realitzant. Tarek intenta justificar que els seus pares no el poden entendre ja que no coneixen bé l'islam. Per a ell la comunitat “la Umma és l'única amb la que es pot sentir identificat. Li han aconsellat que un cop decideixi fer-se combatent deixin els telèfons mòbils i siguin il·localitzables per a tothom. Les seves estones d'oci les ha de dedicar a l'estudi de l' Al-Corà i també al consum intensiu de vídeos propagandístics del grup filial d'Al- Qaeda al que pertany.

5.1.3 Control de la informació

Les persones que estan sota el control de sectes coercitives pateixen una limitació per accedir a les fonts d'informació i comunicació. És la pròpia secta la que en moltes ocasions aporta i filtra les alternatives a les que els subjectes poden accedir i en conseqüència anul·len la seva capacitat d'elecció, és el que Rodriguez Carballeira anomena “monopoli de la presentació d'estímul”

Evidències trobades

Aquest consum de propaganda massiva proporcionada per grups com DAESH i diferenciada dels mitjans de comunicació tradicionals no està basada en dades o fets, sinó en la difusió d'històries commovedores que conformen una opinió més manipulada i menys informada. (Lesaca 2017)

Daesh va llençar fins a set publicacions amb una xarxa de productores regionals que operen des de Síria, Irak, Líbia, Iemen, Aràbia Saudí, Egipte, Argelia, Rússia i La India entre d'altres. Algunes d'aquestes productores són al-Furqan Media que emet missatges dels líders, Ajna Media amb continguts d'inspiració religiosa. Però també compta amb publicacions com el rotatiu Islamic State News en diferents idiomes. Per altra banda el grup terrorista disposa d'una cadena de radio Al-Bayan Radio i de l'agència de notícies Amaq news Agency.

Mitjançant aquestes lectures el grup manté un grau de socialització propi i submergeix als seus seguidors en un món paral·lel en el que dona instruccions de com fer atemptats, difon decapitacions i assassinats, dona instruccions de com viatjar cap el Califat o inclús com passar desapercbut davant els infidels.²

5.1.4 Creació d'un estat de dependència existencial

Els sectaris, a mesura que es van integrant en el grup són empesos a perdre l'autogovern sobre les seves necessitats. Segons Rodriguez Carballeira aquestes necessitats afecten a “ formes primàries i bàsiques com: l'alimentació, salut, neteja, confort, relacions, estima, etc. En molts casos, aquestes sectes estenen l'interès per la supervivència dels adeptes al control econòmic “

[...] tenir poder sobre la subsistència d'una persona significa tenir poder sobre la seva voluntat³

² <https://www.elmundo.es/television/2016/10/17/5802766d46163f2b6c8b4652.html>

³ Alexander Hamilton, The Federalist, 1788

Qui te el poder en una secta és el líder i, aquest poder pot arribar a l'extrem màxim de que els adeptes hagin de renunciar a la seva pròpia vida que pot restar en mans del que disposi el líder.

Evidències trobades

Un cop passada la frontera amb Turquia el combatent ha d'adquirir un Kalàshnikov de la seva butxaca amb un preu d'uns 400€, després rebrà una segons els serveis d'informació rebran un sou que encara no està clar quines son les quantitats. (Teixidor 2017).

Fons dels serveis d'intel·ligència consultades de la cadena SER afirmen que el combatent que prové d'Europa, el Marroc o els EUA el seu sou mitjà mensual pot arribar als 1.400 \$. Si estan casats reben un bo de parella de 100 dòlars més i si tenen nens, 50 dòlars per cada nen. Els combatents autòctons tenen un sou inferior que a vegades no arriba als 400 dòlars.

Però també han de fer pagaments, com per exemple la compra d'esclaves sexuals. "Per cada esclava sexual venuda obtenen al voltant de 1.000 dòlars. Les venen als mateixos combatents que compren amb el sou que reben de l'organització terrorista ". La majoria de les dones venudes són yazidies capturades a l'Iraq que han estat obligades a convertir a l'Islam.

5.2 Sobre la vida emocional

En aquets procediment les sectes coercitives fan servir tàctiques de xantatge emocional el positiu i el negatiu.

5.2.1 Activació de les emocions positives

S'ha de fer sentir al subjecte un estat emocional de forta satisfacció de pertinença al grup, d'aquesta manera resultarà més fàcil que accepti el que se li proposa. El denominat "bombardeig de l'amor" consisteix en que el grup faci entrar al subjecte en una fase de lluna de mel mitjançant lloances, aprovacions, afecte. Segons diferents autors el control mental sobre una persona augmenta amb aquestes formes d'afecte ja que totes les persones tenim com a necessitats bàsiques el fet de sentir-nos estimats. Si aquest afecte prové d'un grup o col·lectiu aquesta sensació d'amor pot ser més coercitiva ja que una vivència dins un grup pot arribar a ser més magnificada.

Evidències trobades

Extraiem aquesta declaració DGP, CNP, CGI, Atestat Núm. 4.719/15, de l'Audiència Nacional, Jutjat Central d'Instrucció Núm. 3, Sumari 7/2015, p. 2-3; declaració al judici oral celebrat del 12 al 14 de desembre de 2016 en l'Audiència Nacional, Sala de lo Penal, Secció quarta. "En Tornar del Marroc vaig entrar en una depressió per motius familiars i amorosos. Però la vaig conèixer a ella. És molt simpàtica i em va dir que volia ser amiga meva. [...] Ella me'n ensenyava coses sobre religió, com havia d'anar vestida la dona ... Va començar a parlar-me de l'Estat islàmic i explicar-me que passava a Síria. Em posava imatges molt bones del lloc. [...] Jo era molt innocent, sensata. Ella era molt carinyosa amb mi. Les meves amigues no em van ajudar molt després de trencar (amb el seu xicot)], però ella sí. Després em vaig donar compte de que havia intentat apartar-me d'elles. Em va dir: «et veig per mal camí amb elles»

La persuasió dels captadors de les xarxes terroristes reforcen el procés de captació amb la tercera fase, la de radicalització. Sovint tenen una atenció molt personalitzada amb constant contacte telefònic o per missatges estil Whats-App cada cop son més freqüents les invitacions per a menjar, préstec de llibres i DVD, etc. Les invitacions a reunions asseguren que la persona percebi que té un tracte especial. L'objectiu és millorar l'acceptació dels plantejaments extremistes i violents, així com el sentiment d'adhesió a idearis radicals (Tarrero, 2010). A més, el contacte constant permet mantenir a l'individu més allunyat del seu entorn social, que reforça l'anterior indicador que hem tractat sobre l'aïllament. El líder busca desenvolupar sentiments de sintonia personal, de pertinença al grup, de parentesc o amistat, aconseguint així donar lloc al procés de bombardeig d'amor.

5.2.2 Activació de les emocions negatives

Generalment prenen forma de premi o càstig, aquells que exerceixen el poder en una secta i sobre tot el líder, fa servir el càstig con a mètode eficaç de control ja que provoca en el subjecte sentiments de por, ansietat, vergonya o sentiment de culpa. Però si al càstig li afegim premis o clemència d'una forma intencionalment arbitraria provoca una incertesa i total confusió que desemboca en una total submissió.

El penediment o la confessió publica provoquen una catarsi alleujadora que referma encara més la submissió davant la més que possible espiral d'espionatge mutu a l'interior del grup que fa la funció de control social.

Evidències trobades

Tarek en les converses amb Anna Teixidor als seu llibre "En el nombre de Alà confessa que han trobat a uns quants germans combatents, però que en realitat son els ulls dels seus enemics. Que en moltes ocasions aquests son utilitzats pels heretges a canvi d'honoraris o amenaçant la vida de les seves famílies. Molts d'ells en ser descoberts clamen clemència i en ocasions se'ls concedeix però en d'altres el líder del grup i Al-là els sentenciaven a mort.

En un article del diari el País, el jove combatent belga Caner, àlies Abu Nuh, detingut pels serveis d'intel·ligència kurds i declara: "L'Estat Islàmic era una mentida, és un Estat terrorista que va acabar atemorint al seu propi poble. La por em va impedir deixar el califat perquè el ISIS matava als seus si ho intentaven" (Sanja 2019)

5.3 Sobre l'àmbit perceptiu cognitiu

Aquest apartat fa referència a processos de debilitament físic a l'omnipresència de la doctrina en el pensament, el sentiment i les formes d'actuar. Podem trobar els següents indicadors.

5.3.1 Denigració del pensament crític

D'una forma subtil es va generant en el subjecte inseguretats i sentiments que fan que comenci a reprimir els pensaments sorgits del seu propi jo. Fan trontollar els seus valors previs i menyspreen els seus mètodes d'anàlisi. De fet una important fase és la d'ensenyar a l'adepte a no pensar i substituir-lo per obeir. El dogma per sobre del pensament autònom.

Evidències trobades

En els estudis sobre processos grupals, en què s'expressa que la conducta criminal estaria influenciada pel grup. I finalment els estudis sobre la desindividualització social, procés en el qual la persona perd la seva identitat individual en el si d'un grup (Soria 2006, citat per Albiñana, 2014).

És una veu que els recorda que en el passat els seguidors de la Sharia van ser grans i que ho van ser per que eren purs. Al.là era al nostre costat. (...) Per això, la democràcia que dona el poder a l'home i no a Al.là és un atemptat contra el veritable islam (...) Hem de tornar a Al.là ell ens mana portar a tots els racons de la terra fent servir la força i la ment, la paraula i l'espasa (Sanmartín, 2005,pag.147-148).

És aquest tipus de discurs que captivador que aconseguixen que el jove, que no sap a quina comunitat pertany s'iniciï a la fe islàmica que no és d'occident ni del lloc de procedència dels seus progenitors sinó de la Umma; i que es comenci qüestionar-se els principis i valors de la societat que els acull de la que se sent apartat. Totes les noves propostes dels persuasors provoquen en el possible recluta un sentiment de superioritat envers el món occidental, considerat hedonista, materialista i consumista i finalment acaba apareixent un sentiment d'odi.

5.3.2 Ús de la mentida i l'engany

Els subjecte és guiat a creure en grans ideals tot i ocultant quina serà la seva nova forma de vida. L'omplen d'un conjunt de promeses i somnis que l'esperonaran cap a expectatives emotiu-afectives allunyant-lo d'un anàlisi raonat de la realitat. Aquestes organitzacions justifiquen aquesta ocultació de la veritat al·legant la protecció de l'individu per garantir la consecució dels ideals finals.

Evidències trobades

"A tota propaganda hi ha un element de mentida i gairebé sempre és gran. Quan hi ha temor i por, hem de tenir clar que les capacitats reals de l'amenaça no es corresponen a la realitat. És un esforç que hem de realitzar, per exemple, amb la mobilització de voluntaris gihadistas, fenomen sobre el qual ens pinten un relat que no és real. La pròpia propaganda de la vida al Califat no ha estat mai real, no ha existit mai aquesta utopia terrenal" (De la Corte 2006 citat per Ortiz 2018)

Feina, amor i aventura: falses promeses de l'Estat Islàmic a les seves dones reclutes. (Gil 2017) Moltes dones han estat persuadides per part d'ISIS, els experts estimen en més 550 dones, occidentals han estat atretes per promeses com " Aquí no cal pagar lloguer. Les cases són gratis. No paguem l'aigua ni l'electricitat. A més, cada mes rebem un paquet de menjar, amb espaguetis, pasta, llaunes de conserva, arròs, ous". Amb aquestes promeses publicades en el Blog en anglès de Mahmood, titulat "El diari de Mujaira" (el diari d'una emigrant), s'ha convertit en un dels principals instruments de la propaganda femenina del ISIS.

L'Estat Islàmic, ofereix ocupació, sobretot en l'àmbit de l'educació i la salut per a les dones que volen treballar, però finalment tot és un projecte buit.

5.3.3 Demanda de condescendència i identificació amb el grup

Una identitat nova d'acord amb els postulats de la identitat col·lectiva serveix per crear un fort sentit de pertinença a un nucli d'escollits. *"El subjecte acaba adoptant la consciència del grup com a consciència pròpia. L'odi per l'enemic comú, real o inventat"*

Evidències trobades

El primer pas és anomenar germans a la resta de grup, per suposat una identitat nova requereix un nom nou, a l'entrevista amb el combatent Tarek aquest diu que ara el seu nom és Abu Tarek que vol dir (pare de...). També ha realitzat el ritual de cremar el passaport i renunciar a la identitat europea, la seva nova és la de l'islam (Teixidor2017)

"El gihadisme, fenomen multidimensional, és sobretot una ideologia global. Els seus dipositaris, a favor de la construcció intel·lectual que resulta de la desviació de conceptes, de símbols i d'imatges d'origen musulmà i europeu, pretenen oferir als "creients" un nou començament, una nova identitat i una nova manera de vida per triomfar aquí baix i en el més enllà.

En definitiva, una representació del món que dóna la certesa de pertànyer a alguna cosa més gran que un mateix: el grup d'elegits designats per Déu per restablir la veritable religió i reunificar la Umma (la comunitat de creients) sota l'ègida del califat -la monarquia universal islàmica-, abans de llançar-se a la conquesta del món i d'obtenir la salvació" (Mouline 2015)

5.3.4 Control sobre l'atenció i el llenguatge

Les sectes coercitives solen tenir un argot propi signe d'unitat i exclusivitat. Frases curtes, crits de guerra, l'anomenat llenguatge del no-pensament. També els símbols i els rituals conformen un conjunt que conforma una identitat grupal tant eficaç o més que els comunicats verbals.

Evidències trobades

En les entrevistes a joves que han estat a prop de ser captats pels reclutadors del Daesh solen repetir frases com "No son terroristes suïcides sinó màrtirs". El crit abans de realitzar un atemptat "Al·lahu-àkbar, Déu és [el] més gran".

Tant quan es troben com quan pengen les fotografies que tenen en els perfils de les xarxes socials apareixen amb un simple gest, assenyalen el cel amb el dit índex de la mà dreta alhora que amb l'altra sostenen un rifle o una senyera d'ISIS. Aquesta gesticulació els identifica amb una identitat concreta i significa que "no hi ha més déu que Al·là" i transmeten el seu missatge a desenes de milers de musulmans de la resta del món.

5.3.5 Líder i doctrina: nou referents d'autoritat

Els procés d'aïllament consolida la caiguda dels valors i els principis d'autoritat que regien sobre l'adepte anteriorment, el líder s'apropa a la divinitat i és venerat d'una forma inqüestionable.

Per altra banda la doctrina és el nou dogma que els subjectes han de creure d'una forma absoluta i es situa coma base fonamental dels seus valors. Aquesta doctrina és omnipotent i la seva extensió és il·limitada, és experta en tots els àmbits i els aporta la justificació a tot.

Evidències trobades

El líder, el Califa, és el títol que designa la màxima autoritat de l'islam, tant a nivell espiritual com polític. En l'actualitat és Abu Bakr al-Baghdadi doctorat en estudis islàmics per la

Universitat de Bagdad i que va proclamar el califat a la Mezquita d' Al Nuri de la ciutat iraquiana de Mosul al juny de 2014.

La Sharia: És Llei Sagrada de l'Islam, ella regula tant els dret com la conducta. Regula la totalitat dels preceptes d'Al-là referits a les accions dels homes. En ella es recullen drets i deures religiosos, polítics, privats i públics. La Sharia determina la manera de vida islàmica, mitjançant tres procediments: 1.- Com una qüestió de consciència personal. 2.-D'aplicació en els tribunals i òrgans de justícia. 3.-En alguns països, com a base per a la integració de l'Estat. Les ofenses anomenades "hadd", crims castigats amb penes específiques: Adulteri, acusacions falses, ingesta d'alcohol, robatori i assalt en rutes. Algunes penes són molt rigoroses: Lapidació per l'adulteri, amputació de mans en cas de robatoris, assots, etc.

Per altra banda la Sharia ensenya als homes com actuar per entrar al paradís el dia del judici final. (Gomés Garcia 2018)

5.4 Sobre els estats de consciència

Aquest indicador inclou pràctiques diverses com la meditació, els càntics de mantres, la saturació sensorial, el desenvolupament de tasques monòtones i repetitives i fins i tot l'ús de drogues. Com ens indica Rodríguez Caballeira per alguns investigadors, la " creació i manteniment d'una continua alteració d'estats de consciència és una de les característiques més notables sectes coercitives". Tot aquest conjunt persegueix una transformació i adhesió gradual fins la conversió plena.

Evidències trobades

El Salafisme prohibeix la música instrumental i per tant la música vocal és la forma d'expressió musical a disposició dels gihadistes del Daesh. Aquestes formes d'expressió cantades s'anomenen nasheeds i són cantats en àrab, sense acompanyament instrumental, per un cor polifònic de veus masculines en harmonia; a més, aquests sovint adornen amb efectes de so de trets, espases en combat i similars. Les melodies enganxoses amb violentes lletres, produeixen cançons commovedores que fan exaltar la seva forma emocional i formen un component important de la màquina d'adoctrinament de l'organització.

Anna Teixidor explica que una de les seves confidents, assegurava que els nasheeds eren constants en les converses de Whats-App del grup que compartia amb seguidors del Daesh. (Teixidor 2018 pag 120)

5.5 "Curs en l'Art del Reclutament"

L'any 2008, apareixen als portals gihadistes a internet el "Curs en l'Art del Reclutament", es tracta d'un manual atribuït a líder d'Al-Qaida Osama bin Laden però que en realitat és obra d'un estudiant d'Al-Suri, "Abu-Amr Al-Qaidi".

És un manual de més de 50 pàgines per reclutar potencials reclutes d'Al-Qaida, aquesta guia de reclutament és dedicada als gihadistes a tot el món i en ella es poden destacar 5 etapes:

Etapa 1: Conèixer-se i l'elecció

Etapa 2: Creació d'una relació

Etapa 3: El despertar de la fe

Etapa 4: Plantar conceptes del gihad

Etapa 5: L'establiment de cèl·lules

Tot i que no hem tingut accés a l'anàlisi d'aquets document, al diari ABC (28 agost, 2017¹) va fer un recull de les recomanacions que es realitzaven en aquelles 50 pàgines per reclutar (o persuadir) i que en les següents línies farem un petita ressenya.

El que més ens crida l'atenció és que en elles trobem evidències i per tant coincidències amb les tècniques de persuasió coercitiva com les del model proposat per Rodríguez Carballeira.

I també recorden al estudis que Cialdini sobre persuasió estan sobre tot enfocats a conèixer quins són els factors que ens influeixen per dir "sí" a les sol·licituds d'altres, aquests accessos directes com universals que guien el comportament humà: Reciprocitat, escassetat, autoritat, consistència, gust i consens

5.5.1 Aïllament exterior

El tracte amb els alevins de gihadista "ha de ser constant; no ha de passar una setmana sense que es comuniqui amb ell"

5.5.2 Denigració del pensament crític

El manual aconsella buscar candidats poc practicants de l'islam, perquè entén que els molt religiosos poden mostrar-se massa crítics al. Els ignorants en religió són més mal·leables i més capaços d'acatar la disciplina del seu superior.

5.5.3 Líder i doctrina nous referents d'autoritat

Una vegada que atreu el candidat a la gihad, la "invitació" a sumar-te a la causa la farà en una segona fase un membre del moviment un "predicador", potser una imam més avesat a l'Alcorà, i en la lectura radical i bel·licista del llibre sagrat. Tots els talents i bons sentiments que el monitor descobreixi en el candidat a la gihad "han de ser atribuïts a l'islam".

5.5.4 Control de la informació

Li recomanaran una sèrie de lectures de llibres i pamflets. Només quan el seu nivell de motivació sigui alt, li mostrarà vídeos d'accions violentes dutes a terme pel grup. La interpretació de notícies polítiques en un context religiós és una pràctica corrent en els sermons de les mesquites durant l'oració. L'imaginari audiovisual. El manual d'adoctrinament del mujahidins recomana veure documentals sobre la gihad, que abunden a la xarxa.

5.5.5 Activació d'emocions positives

El manual aconsella al monitor que presti "serveis al candidat, l'escolti, conegui la seva personalitat i es converteixi en el seu company per als bons i els mals moments". A l'altra vida t'espera un premi.

5.5.6 Us de la mentida i l'engany

En un moment determinat del procés d'adoctrinament, l'èmfasi es posarà en els ensenyaments alcorànics sobre el paradís. Des del segle X, la doctrina tradicional musulmana coincideix a assenyalar que Al·là beneirà de manera especial als «màrtirs de la gihad» amb set recompenses. Una d'elles és la concessió a cada home de 72 dones verges (hurís). Les dones que caiguin en la batalla rebran, en canvi, al paradís un sol home "amb el qual estaran satisfetes".

5.5.7 Sobre els estats de consciència

El candidat ha de conèixer el més possible tots les dites i fets de Mahoma relatius al “martiri a la gihad” fins que arribi a “desitjar-ho i esperar”.

6. Altres investigacions

Tot i que en aquest treball ens plantegem fer un anàlisi per trobar evidències sobre si el nou gihadisme actua amb mètodes de persuasió coercitiva, no podem deixar d'obviar que altres investigacions argumenten que les causes per formar part d'una cèl·lula gihadista o arribar a ser un combatent poden ser de tipus clinicopatològiques, demència o psicopatia. Altres variables considerades són de caire sociològic estructural, com poden ser la pobresa, la marginalitat, la falta d'integració o el nivell d'estudis. I finalment de del prisma filosòfic també aporten explicacions sobre el gihadisme dels milenials.

En les següents línies intentarem fer menció als estudis que hem trobat en la nostra recerca de la literatura, l'extensió i l'objectiu d'aquest treball no ens permet poder fer una bona comparativa i discussió, però pot ser una bona línia d'investigació per properes investigacions que implementin els estudis sobre el nou gihadisme.

6.1 Clinicopatològiques

Quan es produeix un atemptat terrorista gihadista i, sobre tot aquells que comporten la immolació dels autors, les primeres reaccions de la ciutadania durant els primers moments de perplexitat és pensar que l'atacant o els terroristes són bojos, pateixen alguna malaltia mental, o són uns psicòpates com si des de la malaltia moralment no ens repugnés tant el crim que ha comès.

Diverses investigacions han intentat detectar comportaments psicopatològics en els terroristes per explicar aquests comportaments suïcides. Però d'aquestes investigacions demostren que els gihadistes no pateixen aquests tipus de patologies o al menys que es destaquin de la resta de la població.

Els suïcides que accedeixen a la seva autoinmolació per perpetrar els atemptats no solen ser persones trastornades o malats mentals. De fet aquests tipus d'individus no podrien seguir la complicitat de estar infiltrats en cèl·lules o grups clandestins, i fins i tot podrien arribar a ser un perill pels propi grup. És important recalcar que abans de cometre l'atac són sotmesos a un intens pla d'adoctrinament, oració i dejuni. (fet que reforça la nostra tesi de secta coercitiva). (Romero2010)

Combinant les seves habilitats com a científic polític i psiquiatra, Marc Sageman analitza les vides de gairebé dos-cents membres del Qaeda i proporciona una visió sense precedents de la ideologia, la motivació i l'acció terroristes. I conclou que no presentaven cap alteració que fes sospitar patir una malaltia mental o postures narcisistes. (Sageman 2004)

Un informe restringit dels serveis d'intel·ligència britànics MI5⁴, al que va tenir accés el rotatiu The Guardian trenca amb molts estereotips i un d'ells és que no son malats mentals. Aquest informe també trenca temes sobre les tesis del següent apartat sobre factors socials.

6.2 Sociològic estructural

Tot i que alguns investigadors consideren que existeixen condicions de caràcter social, econòmic i polític que propicien l'aparició de la violència extrema com la del terrorisme islàmic. Aquests autors també consideren que els individus escullen activament convertir-se i perpetrar una activitat violenta, i per tant no és producte d'una manipulació psicològica. Sinó que consideren que la pobresa, les desigualtats, la marginalitat o la nul·la implicació política, son un factor determinat o del tot suficients per poder explicar les causes de la violència terrorista en general i de la violència gihadista en particular. (Reinares y Garcia Calvo(2018)

Però, tot i que amb la reflexió i cautela que ha de generar l'opinió i els estudis d'aquests autors, considerem que en el cas de la persuasió coercitiva podem parlar d'uns trets característics, que predisposen la captació i que coincideixen amb les condicions de caràcter social, econòmic i polític argumentats per aquets autors.

Aquests principals factors de vulnerabilitat són segons (Rodriguez Carballeira, *Eguzkilo* núm. 18. 2004 pag 254-255):

- a) El període d'edat corresponent a l'adolescència i primera joventut.
- b) Alguns trets de personalitat, com ara: tendències a la soledat i la depressió; dificultats de comunicació i habilitats socials; immaduresa afectiva; angonya, confusió i inseguretat; dependència i baixa autoestima; idealisme ingenu; credulitat i baixa tolerància a l'ambigüitat.
- c) Dificultats d'adaptació social, elevat sentit d'insatisfacció i falta de suport social.
- d) El desig insatisfet d'aprofundiment espiritual.
- e) Un sistema familiar disfuncional.

6.3 Antecedents

El sectarisme es va iniciar i va desenvolupar més àmpliament en Estats Units durant els anys cinquanta i la turbulenta dècada dels seixanta. Arriba a Europa a mitjans dels anys setanta, coincidint amb la segona onada de democratització que ens cataloga Huntington.

“Les èpoques de crisi i d'importants canvis socials són més propícies per a la emergència de sectes en general, ja que es tracta de períodes en què es produeixen ruptures en les estructures i normatives socials i s'alteren els valors i patrons de comportament establerts, per la qual cosa es genera inseguretat i vulnerabilitat en molts individus. Això permet trobar més gent predisposada a donar la benvinguda a solucions de tipus màgic, esotèric i, en general, posseïdores d'un caràcter absolut que els permeti lliurar-se de l'angonya que els produeix la seva vivència de malestar social” (Rodriguez Carballeira, *Eguzkilo* núm. 18. 2004 pag 250)

Tot i trobar diferents exemples que il·lustrin les similituds amb la hipòtesi que mantenim d'un gihadisme sectari, destaquem els que considerem més significatius.

⁴ <https://www.theguardian.com/uk/2008/aug/20/uksecurity.terrorism1>

La secta japonesa "La Veritat Suprema" i el seu Shoko Asahara, un estudiant de medicina xinesa cec, aconsegueix començar a atraure seguidors a través del ioga i l'oratória. Amb històries inspirades en els seus viatges a l'Índia i la promesa de trobar la "il·luminació", Asahara va aconseguir reclutar milers de persones a les que va aconseguir convèncer que ell era el líder suprem i qui marcava el camí a seguir.

El març de 1995 la persuasió sobre els seus adeptes els fa perpetrar l'atemptat amb gas sarín metro de la ciutat de Tòquio i en el qual 11 persones van perdre la vida i més de 5.500 van haver de ser hospitalitzades.⁵

Però sens dubte la matança més cruel i nombrosa de caràcter sectari va ser al març de l'any 2000 a Uganda. El "Moviment per la Restauració dels Deu Manaments de Déu" amb el seu líder Credonia Mwerinde i els seus ajudants, Joseph Kib-wetere i Dominic Kataribabo, van provocar suïcidis i assainats d'unes 2000 i 3000 persones.⁶

7. Conclusions

Després de l'anàlisi realitzat, com a conclusió final, i tenint de referència els models de manipulació psicològica considerats, posem de manifest que al menys en els casos estudiats, existeixen evidències de que les organitzacions terroristes islamistes com DAESH o AL-Qaeda fan servir tècniques de persuasió coercitiva per reclutar als seus adeptes.

Considerem que amb els coneixements que la ciència aporta sobre com les sectes coercitives capten els seus adeptes, podria considerar-se incloure teràpies o estratègies proposades per la desconversió o desprogramació als d'adeptes d'aquests tipus de sectes. L'objectiu seria complimentar i incorporar-les als programes que aborden l'amenaça procedent del terrorisme gihadista, com les que hem esmentat a la nostra introducció CONTEST, CHANNEL i PREVENT al Regne Unit, HATIF i HAYAT a l'Alemanya, CPDSI a França i L'EICTIR espanyol o el conegut PRODERAI a Catalunya. (Cano 2018)

Aquests programes estan espacialment focalitzats en la prevenció de la radicalització i en processos de desradicalització, però en la nostra opinió tenen mancances en desvinculació.

Dit això i seguint la línia d'argumentació que la literatura ens ha proporcionat, trobem més important encara dur a terme un pla integrat per prevenir no només la captació del col·lectiu jove musulmà de procedència immigrant que habita a Europa; principals objectius d'Estat Islàmic o Al-Qaida, sinó també per desenvolupar programes de desvinculació d'un subjecte d'aquella ideologia que defensa la utilització de la violència terrorista per aconseguir seus objectius, pot continuar amb la seva ideologia però no en la necessitat de la violència per defensar-la. (Cano 2018).

Existeixen els extremistes però no tots són terroristes.

⁵ <https://www.lavanguardia.com/internacional/20180727/451117430495/verdad-suprema-secta-gas-sarin-metro-tokio-1995.html>

⁶ <https://10adultos1000abusos.wordpress.com/2015/10/10/la-masacre-realizada-por-el-movimiento-para-la-restauracion-de-los-diez-mandamientos-de-dios/>

El pla és complex per la seva amplitud i sobre tot, perquè és a llarg termini i amb la intervenció dels diferents actors afectats des de les administracions fins el col·lectius immigrants.

En les entrevistes recollides per (Teixidor 2017) (Gil 2017) molts dels testimonis incideixen en no saber on pertanyen, si viatgen als seus pobles nats els diuen espanyols (o francès o belga ..) i en el país on viuen els diuen moros. Transmetien la sensació de no saber on pertanyien, sempre eren immigrants. És per aquesta raó que son necessàries polítiques d'integració social i laboral del col·lectiu immigrant, que complementin els programes preventius per inhibir una eventual radicalització, és del tot vital que aquest joves no siguin considerats negativament diferents.

Per altra banda la comunitat musulmana que ha fet la diàspora occidental és una part fonamental per portar a bon terme aquest pla integral al qual s'està fent referència. Una autoritat religiosa reconeguda ha de condemnar sense pal·liatius el terrorisme que es proclama a si mateix com gihadista, amb arguments d'un islam que contraresti processos de radicalització o crides a la violència. Una violència amb la qual els seus promotors addueixen suposades justificacions basades en una lectura rigorista, intemporal i, sobretot, irracional dels textos alcorànics i d'altres fonts tradicionals del credo mahometà. (Tarrero 2010)

La prevenció global és fa del tot necessària ja que ens trobem davant un altre efecte de la globalització com és la captació sectària per Internet, la gihad 2.0.

Les nostres societats han de fer un esforç dirigit a formar persones lliures, autònomes, amb esperit crític i independent, dins d'un marc general d'educació per a la salut, també psíquica i social.

Això comporta, entre altres coses, educar les emocions, procurar un enfortiment de l'autoestima i de la pròpia identitat dins d'un desenvolupament integrat i sòlid de la personalitat, impulsar una bona comunicació i dinàmica que permeti un fort arrelament familiar i educar en vetllar per un bon ús les xarxes socials. (Rodriguez Carballeira 1994 p.18)

Com ens indica Cialdini hem de donar a conèixer les estratègies de persuasió i influència social i entrenar les habilitats per resistir-les. També ens alerta de que existeix el risc d'excés de zel que ens portin a postures obsessivament de resistència o massa suspicaces.

Així doncs, aquesta formació en la resistència a la persuasió i a diverses tècniques de manipulació i control hauria de ser tractada com una àrea d'instrucció específica dins del procés educatiu, l'escola ha d'ajudar en el procés de socialització i maduració.

9. Bibliografia

Cano Paños, M A.(2018) "La lucha contra la amenaza yihadista más allá del Derecho penal: Análisis de los programas de prevención de la radicalización y des-radicalización a nivel europeo", *Revista de Estudios en Seguridad Internacional*, Vol. 4, No. 2, p. 177-205.

Cialdini, R. (2017). Pre-suasió, un metodo revolucionario para influir y persuadir. Barcelona. Penguin Random House.

COMUNICACIÓN DE LA COMISIÓN AL PARLAMENTO EUROPEO, AL CONSEJO, AL COMITÉ ECONÓMICO Y SOCIAL EUROPEO Y AL COMITÉ DE LAS REGIONES Prevenir la radicalización hacia el terrorismo y el extremismo violento: una respuesta más firme de la UE /* COM/2013/0941

final*/<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/ES/ALL/?uri=CELEX%3A52013DC0941>

De Andres, F. (agost 2017) “Diez pasos del manual para el lavado de cerebro de un yihadista”, ABC. https://www.abc.es/espana/abci-diez-pasos-manual-para-lavado-cerebro-yihadista-201708200420_noticia.html , consultat 30/03/2019

Dossier temàtic: joves i prevenció de la violència radical gihadista. Centre de Documentació Juvenil. (2017) Barcelona.
http://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/JOVENTUT_centre_documentacio_juvenil/arxiu_documents/dossier_tematic/Joves_i_prevencio_de_la_violencia_radical_gihadista_Octubre_2017.pdf

Gil, A (2017). En el vientre de la yihad: El testimonio de las madres de yihadistas. Barcelona. Penguin Random House.

Gómez Gracia, L. (2018) Entre la sharía y la yihad. Una historia intelectual del islamismo. Catarata. Madrid.

Hoffman, B. (1989) The contrasting ethical foundations of terrorism in the 1908s, en Terrorism and Political Violence , núm. 1-3, Regne Unit. Routledge.

Lesaca, J. (2017) Armas de seducción masiva. Barcelona. Ediciones Península.

Mouline, N. (desembre 2015) “Los orígenes del yihadismo”, *Le Monde Diplomatic en español*, <https://mondiplo.com/los-origenes-del-yihadismo>, consultat 29/03/2019

Real Academia Española (2019). Diccionario de la lengua española. Madrid. Espasa

Reinares, F. Garcia Calvo, C. (2018) “Marroquíes y segundas generaciones entre los yihadistas en España”. *Real Instituto El Cano*. Núm 61.
http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_es/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/terrorismo+internacional/ari61-2018-reinares-garciacalvo-marroquies-segundas-generaciones consultat 01/04/2019

Rodriguez-Carballeira, A. (1994a). El lavado de cerebro. Psicología de la persuasión coercitiva. Barcelona. Marcombo, S.A.

Rodriguez-Carballeira, A. (2004). “La actuación de las secta coercitivas”. *Eguzkilore*. Núm 18: p. 247-268. San Sebastian

Romero Ramírez, AJ. Duran Rodriguez. M. (2010). “Islam y terror”. *Convergencia Revista de ciencias sociales*. Núm 54: p. 53-68

- Sageman, M. (2004). *Understanding Terrorist Networks*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Salazar, P.J. (2016). *Palabras armadas*. Barcelona. Anagrama
- Sancha, N. (març 2019) "El ISIS no ha muerto, la guerra sigue", *El País*, https://elpais.com/internacional/2019/03/27/actualidad/1553720086_374399.html, consultat 29/03/2019
- Seiter, J.S i Gass, R.H. (2018). *Persuasion: Social Influence and Compliance Gaining* 6th Edición. New York. Pearson
- Shemesh, M. (agost 2015) Instituto de Investigación de Medios de Información en Medio Oriente (MEMRI) <https://www2.memri.org/espanol/las-canciones-del-estado-islamico-una-herramienta-importante-para-reforzar-su-narrativa-difundir-su-mensaje-y-reclutar-simpatizantes/9497> consultat 29/03/2019
- Tarrero, O. (2010). Monografía: Islamismo radical en España. Centro Superior de Estudios de la Defensa Nacional. 1-122.
http://www.defensa.gob.es/ceseden/Galerias/esfas/destacados/en_portada/ISLAMISMOx20RADICALx20ENx20ESPANA.pdf
- Terradillos, A. (maig 2015) "Un combatiente yihadista extranjero gana en Siria 1.400 dólares al mes" CadenaSer.com
https://cadenaser.com/ser/2015/05/18/espana/1431926367_651662.html consultat 01/04/2019
- Teixidor i Colomer, A. (2017). Barcelona. En nombre de Alá. Plataforma Editorial
- Travis A. (agost 2008). "MI5 report challenges views on terrorism in Britain". The Guardian.
<https://www.theguardian.com/uk/2008/aug/20/uksecurity.terrorism1> consultat 01/04/2019
- Trujillo, H. Ramirez, J. Alonso, F. (2009) " Indicios de persuasión coercitiva en el adoctrinamiento de terroristas yihadistas: hacia la radicalización violenta" *Revista Universitas Psychologica* v. 8 núm 3. p. 721-736.
- Trujillo, H. Moyano, M. León C, Valenzuela, C y González-Cabrera, J. (2006) "DE LA AGRESIVIDAD A LA VIOLENCIA TERRORISTA: HISTORIA DE UNA PATOLOGÍA PSICOSOCIAL PREVISIBLE (PARTE II)". *Psicología Conductual*, Vol. 14, núm 2, p. 289-303
- ONU. (2013). *"Informe Naciones Unidas. El Uso de Internet Con Fines Terroristas"*.
- Ortiz Moyano, A. (2018). *Los falsos profetas. Claves de la propaganda yihadista*. Barcelona. UOC
- Vicente, A. (2018). " Fórmulas utilizadas para la radicalización y el reclutamiento yihadista de menores en España". *Real Instituto El Cano*. Ari 76/2018

